

KRONIKA NAUKOWA

August Dehnel 25. VI. 1903 – 22. XI. 1962

Dnia 22. XI. 1962 r. zmarł nagle August Dehnel. Śmierć jego wyrządziła naukom biologicznym i biologom polskim poważną stratę — odszedł bowiem w pełni sił twórczych człowiek nieprzeciętnie zdolny, odeszła postać niezwykle malownicza, odszedł człowiek dobry, życzliwy dla ludzi a zwłaszcza młodzieży, cieszący się zarówno szacunkiem, jak i sympatią wszystkich tych co go znali.

Dehnel łączy w sobie dużą, nieprzeciętną inwencję twórczą, szeroki rozmach i energię. Lecz dominantą jego osobowości, jego cechą najbardziej charakterystyczną była niespożyta wprost energia i wiecznie młodzieńczy zapał. Wszystko co robił, robił z pełnym oddaniem, nigdy siebie nie oszczędzał. Zawsze i wiecznie — z wyjątkiem pracy z młodzieżą — spieszący i „biorący innych do galopu”. A przy tym był głęboko ludzki, życzliwy i uczynny, dbający o powierzonych jego pieczy pracowników, o ich rozwój naukowy i codzienne sprawy bytowe.

Dehnel urodził się w 1903 r., doktorat zrobił w 1926 r. W Jego trzydziestokilkuletniej pracy naukowej można wyróżnić dwa wyraźne okresy: do 1936 r. prace nad embriologią i teratogenezą, od 1936 nad *Micromammalia*.

W okresie pierwszym główne Jego zainteresowania, mimo pewnych sukcesów jakie odniósł w teratogenii, kierowały się w stronę normalnej, eksperymentalnej embriologii ptaków. Zainteresował się przede wszystkim wczesnymi stadiami rozwojowymi różnych gatunków dzikich ptaków. Zbiór Jego składający się z kilkuset preparatów obejmował wczesne stadia rozwojowe (do kilkunastu par somitów) 15 gatunków ptaków należących do 5 rzędów. W tej dziedzinie ogłosił 7 prac. Mają one wyraźnie sprecyzowany problem i charakteryzują się nawiązywaniem do zagadnień ewolucyjnych.

Największym chyba osiągnięciem Dehnela z okresu przedwojennego była jego praca eksperymentalna. Przeprowadzając ponad trzy tysiące doświadczeń rozszczepiania zarodków kurzych w stadium wczesnej smugi pierwotnej wypracował wreszcie Dehnel właściwą technikę tego zabiegu. Rozszczepienie dokonywane było przy pomocy prądu elektrycznego, przez wyzyskiwanie momentu odpychania się jednakowo naelektryzowanych komórek wzdłuż odpowiednio przygotowanej elektrody. Okazało się, że w rozszczepionych połowach wytwarza się pełna cewka nerwowa oraz mózg, w zdwojonym układzie, para zawiązków ocznych i usznych, zawiązki układu moczowego i struna grzbietowa u każdego z komponentów.

Doniesienie tymczasowe („O zjawiskach regulacyjnych w sztucznie rozszczepionych zarodkach ptasich”) z odpowiednimi zdjęciami dowodowymi obiektów totalnych oraz skrawków mikrotomowych ukazało się w Kosmosie w 1933 r. Pełna praca nie ukazała się nigdy, gdyż na skutek różnic w interpretacji omawianych zjawisk, doszło między Dehnelem a kierownikiem Zakładu do nieporozumień i Dehnel musiał opuścić Zakład Anatomii Porównawczej UW, w następnych zaś miejscach pracy nie było odpowiedniej aparatury. Brak możliwości pracy w odpowiednio wyposażonym laboratorium zdecydował o zmianie kierunku dotychczasowej pracy naukowej Dehnela. Obrął taką dziedzinę, która w skromnym zakresie mogła być nawet prowadzona w domu. Przystąpił do opracowywania fauny drobnych ssaków Polski.

W 1946 r. na stanowisku kierownika Działu Kręgowców Państwowego Muzeum Zool., obok pracy organizacyjnej oraz wydawniczej, opracowuje i publikuje 2 prace [„Przyczynek do znajomości przedstawicieli rodzaju *Microtus* Schrank z Polesia i Wileńszczyzny“ (1946), „Wykaz stanowisk bobra *Castor fiber vistulanus* Mat, w dorzeczu górnego i środkowego Niemna oraz górnej Prypeci w latach 1937—1939” (1948)], na podstawie niektórych ocalałych notatek. W 1947 r. przyjął zaproszenie UMCS na stanowisko Kierownika Zakładu Anatomii porównawczej. Zakład należało organizować od podstaw, figurował on tylko na papierze. Jednocześnie Dehnel zorganizował pracownię w Białowieży, którą rozbudował z czasem do pięknego Zakładu Badania Ssaków PAN. W 1949 r. wydał pracę (Badania nad rodzajem *Sorex* L.), w której omówił m.in. sezonową zmienność czasek u ryjówek. Zjawisko to, odkryte przez Dehnela, potwierdziły potem badania innych (Schubarth, Crowcroft i Ingles, Pucek). Było to chyba największe osiągnięcie w Jego pracy naukowej.

W 1958 r. Dehnel został wybrany na członka Polskiej Akademii Nauk. Materiały ZBS w Białowieży są dziś jednym z największych zbiorów drobnych ssaków w Europie, dającym nieograniczone możliwości rozszerzania problematyki badań nad *Micromammalia*. Dehnel na tym materiale wykonał wprawdzie jedną pracę [„Materiały do biologii *Soricidae*” (wspólnie z S. Borowskim (1952)] o charakterze ekologicznym (poświęconą m.in. metodyce badań ekologicznych, w szczególności zaś krytyce najczęściej w ekologii stosowanych metod zbiorów ilości-

wych), główne jednak wysiłki skierował na badania morfologiczne nad rozwojem i rozrodem (analiza skali zmienności wiekowej i sezonowej, zmiany wywołwane bezpośrednim i pośrednim wpływem czynników klimatycznych itp.). Badania doprowadziły do pięknych rezultatów, które scharakteryzuję posługując się wnioskami, do jakich doszło plenarne posiedzenie Wydziału Nauk Biologicznych PAN:

1. Dehnel znalazł i postawił na nogi własny, oryginalny kierunek badań z zakresu morfologii (który by można nazwać morfologią dynamiczną lub morfologią rozwoju ontogenetycznego;

2. Zebrał On cały zespół pracowników nauki, czynnie i aktywnie pracujących pod Jego kierownictwem;

3. Zebrano ogromne materiały, dające możliwość dalszej owocnej pracy.

4. Stworzona i wybudowana została w Białowieży placówka badawcza, wyposażona w nowoczesną aparaturę badawczą.

Prace te wykonał z całym „Dehnelowskim” zapałem. Zawał serca zaskoczył Go w Polskiej Akademii Nauk, gdzie załatwiał sprawy swego Zakładu.

K. Petruszewicz